

LA CREU DEL CARLÍ, DEL PLA DE TERRADES (SEVA)

ANTONI PLADEVALL I FONT

Les guerres carlines, especialment la primera i la tercera, varen commoure i trasbalsar les contrades montsenyenques, sobretot del sector d'Osona i de la Selva, on el carlisme tenia molts adeptes. D'això, se'n va fer ressò la taula rodona que tingué lloc a Viladrau, el dia 28 d'agost de 1987, i de la qual es va donar àmplia informació a les «Monografies del Montseny» 4, pàgs. 39-60, de 1989.

Alguns dels fets ocorreguts durant la guerra, o com a conseqüència d'aquesta, han deixat presència física en el terreny com la *Creu de Collformic*, que recorda la matança d'un centenar llarg de liberals o voluntaris vigatans a mans dels carlins, la nit i la matinada dels dies 10 i 11 de gener de 1874, tal com també es va exposar en les «Monografies del Montseny» 3, pàgs. 13-50, de 1988. Conseqüència de la primera guerra civil fou la mort de tres mossos d'esquadra a mans dels trabucaires o ex-combatents de la primera guerra carlina, fet que tingué lloc el 29 de març de 1845 i que recorda el *Pedró dels Mossos d'Esquadra* del terme de Seva, del qual es parla també a «Monografies del Montseny» 3, pàgs. 151-158, de 1988.

Per arrodonir el tema i publicar algunes notícies que fa anys vàrem copiar de documentació referent a Seva, explicarem aquí l'origen, el mite i la realitat de l'anomenada *Creu del Carlí*, del mateix terme de Seva.

LA REALITAT I EL MITE

La Creu del Carlí és un senzill però bonic monument d'inspiració modernista, situat al NW de la població de Seva, a l'extrem del Pla de Terrades, a uns vint minuts a peu de la població pel camí del cementiri, que és en realitat l'antic camí ral de Seva a Vic.

El Pla de Terrades és una planura de conreus que va manllevar el nom a una antiga vila o explotació rural, anomenada *Terrades*, que la documentació de mas Torrellebreia esmenta durant els segles XI i XII. Aquest nom es dona

sobretot a la llenca de bosc amb què acaba la dita planura per la seva part nord, i que s'estén entre l'antic camí ral i la depressió o espona força abrupta o sobtada que emmarca la vall del riu Gurri, on es troba el mas dit la Casanova de la Costa, avui convertit en un bar.

És un bosc bonic i frondós, amb grans pins i espès sotabosc de matolls de roure, brucs, arboç, etc. L'antic camí ral el segueix en tota la seva extensió, de llevant a ponent, però en el seu curs inferior canvia l'antic curs per un de nou, que creua el pla boscós, un xic més avall de la creu: el tros inferior del camí passava abans per un call molt enfondit, ara ple de vegetació i amb grans esllaviçades que el fan impracticable. Aquest camí davalla per l'extrem ponentí del pla, on és ben visible la textura dels terrers o margues blavoses eocèniques que formen el seu subsòl, i continua vers l'antic mas Amat, format per la vella masia i una torre moderna habitada pels propietaris, i acaba a la carretera de Taradell, a l'estació de Balenyà, que passa a uns deu minuts del Pla.

Una excursió a aquest indret és recomanable no només per veure la creu sinó pels seus horitzons vers el Montseny i el nucli antic de Seva, vers el sector de Taradell i la part meridional de la Plana de Vic. La seva altitud és d'uns 610 metres sobre el nivell del mar.

La creu actual no és pas molt vella; es va erigir a final del 1910 i es va inaugurar pel març del 1911, bé que el fet que li va donar origen tingui més d'un segle d'antiguitat. Aquesta es dreça al mig del bosc del Pla de Terrades, al peu del camí i prop del límit amb els camps de conreu. Fa de base de la creu un pilot o muntanyeta de pedres rústegues, que forma un monticle arrodonit de clara sentor modernista, a sobre del qual hi ha clavada una gran creu de forja, també amb una senzilla ornamentació que evoca el modernisme de l'època, segons mostra la fotografia. Aquesta és la famosa *Creu del carlí*, que té en una part una espècie de rètol que diu «març 1911», època de la inauguració, i en l'altra «*Fernando Lanza*, † 23 agost 1873».

Als seus peus, a la banda ponentina, hi ha tres clots arrodonits, marcats o enfondits en la terra, originats per les creus que tradicionalment s'han anat fent, una sobre l'altra, abans ja d'erigir la creu de forja, i que segons una dita popular recorden el lloc on el mort tenia el cap, el tronc i els peus, o sigui que voldrien marcar les tres parts d'un cos estirat a terra i en posició no recta sinó angular o un xic encongida. Mai, en les moltes vegades que he passat pel dit lloc, no he deixat de veure les tres creus, per bé que a vegades només se'n veuen bé dues, perquè sembla que la tercera s'hi ha anat gravant en temps moderns. Segons la dita popular, aquestes creus tornen a aparèixer sempre (alguns asseguren que de manera misteriosa) quan algun desaprensiu o anticarlí les esborra. En realitat és la gent que passa per aquell lloc, abans molt més transitat que ara, qui marca les creus amb troncs, pedres o simplement amb el dit; jo personalment les hi he marcat passant per allà moltes vegades,

La Creu del Carlí, de regust romàntic
(Foto A. Pladevall)

igual com fan la majoria de vianants.

En això, sense voler-ho, se segueix una tradició vella que ha anat passant de pares a fills i que ha caigut ja dintre del camp de la fantasia o els fets mítics.

AMBIENTACIÓ HISTÒRICA

La Creu del Carlí és en realitat un record de la guerra carlista, una de les que més van colpir les nostres comarques. Com és conegut, la tercera guerra carlina va originar-se després que la Revolució de Setembre hagués destronat Isabel II, sobretot després del fracàs dels candidats carlins, partidaris de la via legal, en les eleccions de l'abril de 1872, convocades per Pràxedes Mateo Sagasta. La declaració de guerra, després d'haver-se produït un aixecament al país, la va fer des de Ginebra el pretendent Carles VII el dia 15 d'abril.

Les repercussions o la manera com es va viure l'inici d'aquesta guerra des de les nostres latituds, l'explica un convençut carlí, en Josep Molins i Prat, hereu dels masos Molins de Viladrau i Prat de Seva, en una obra genealògica barrejada amb relacions i notícies històriques, intitulada *Breu relació de la Genealogia i Biografia de les famílies Molins, Sabatés i Vidal, i unió de ellas ab la família Prat de Seva*. L'original es guarda al mas Prat de Seva.

Explica Josep Molins que després que el govern espanyol hagués elegit per rei Amadeu de Savoia, fill de l'indigne rei d'Itàlia carceller del papa, es produí un aixecament carlí tant a Catalunya com a Navarra. A Catalunya tingué com a inici l'aixecament de Joan Castells, veterà de la primera guerra carlina, el qual el 22 de març de 1872 sortí de nit de Barcelona amb 50 homes decidits i valents, dirigint-se al Pla de Bages.

Totes les tropes que hi havia aleshores a Catalunya sortiren en la seva persecució, però ell va engrossir aviat la seva tropa i les va resistir. Tot seguit es dirigí a la Plana de Vic, on comptava amb molts partidaris. Explica l'hereu Prat que una de les primeres accions a la Plana fou derrotar i posar en fuga els voluntaris de la vila de Taradell, que havien sortit a fer una batuda i toparen amb ell prop del mas Casademunt del Brull. Era això el 28 d'abril de 1872.

La rebel·lió es va estendre aviat a tot el país i arreu s'aixecaren partides comandades pels caporals Vila del Prat a la Plana de Vic, Guiu al Vallès, l'Huguet i el Xic del Sallent a l'Empordà, Camps a la Muntanya, Galzeran al Lluçanès, en Mariano de la Coloma a la Segarra, Nas ratat a l'Urgell, Miret al Camp de Tarragona, en Tristany al Penedès, en Savalls al Pla de Girona i el Moro al Camp de Tarragona.

Per resistir o afrontar l'aixecament, al qual donava suport la major part dels propietaris de pagès, el govern va manar formar companyies de voluntaris a les principals poblacions, que s'havien de mantenir amb la contribució de

guerra imposada a l'efecte. Pel que fa als carlins, segons la relació d'en Prat, s'armaren amb canons fets als boscos dels voltants de Vidrà, amb els quals atacaren i pregueren diverses poblacions com les de Sant Hilari Sacalm, Taradell, Sant Quirze de Besora, Centelles, Berga, Banyoles, Igualada, Olot, Besalú i d'altres; entre les que oposaren alguna resistència, fa esment de Ripoll, Cardedeu, Pont Major i Sant Feliu de Guíxols, i diu, finalment, que d'altres, tement no poder resistir els atacs dels carlins, tornaren les armes al govern i desistiren de tota resistència com Viladrau, Arbúcies, Caldes de Montbui, Sant Feliu de Codines, Roda, etc.

Per l'hereu Prat els carlins són uns sants i uns disciplinats, mentre que els liberals són uns facinerosos, i dona alguns exemples que indiquen arreu un clima de violència i sanguinari. La guerra fou perduda pels carlins, com totes, però aquesta va tenir victòries notables com les preses de Reus, la Seu d'Urgell, Vic o Olot per part dels carlins.

LA MORT DEL CARLÍ LANZUELA

Deixem, però, la relació de la guerra i de les seves particularitats per centrar-nos en el fet que va ocasionar la mort del carlí del Pla de Terrades. Com que és un fet contrari als carlins no en diu res l'hereu del Prat de Seva. En canvi sí que en fa esment, de la mort i de les lluites que la varen precedir, un altre fill de Seva, en Joan Camps, autor d'una interessant Crònica manuscrita, que inclou fets d'entre el 1845 i el 1904 i que es guarda a l'Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona, a la Casa de l'Ardiaca. És un manuscrit digne d'ésser estudiat i en bona part publicat, de 294 pàgines, que té la signatura A- 71 del dit arxiu. En copiem un tros:

«Lo die 23 del mateix agost bas passar una ora de grans angustias y penso no era tot sol, a lo menos qui beyan el perill feya, que pensa surtí una forta columna de Vich, la mateixa que abia passat a Seva lo dia 4 (que abans explica que estava formada per 800 homes, 300 cavalls i 8 peces d'artilleria), però amb diferent general pues est se deia Chacón; surtí de Vic ab dues ràfagas à tres quarts à poca diferència de distància, la primera ja acabada de pasar Tona y la altra ja estava la major part a aquesta banda del Coll de Malla, surtiren uns cuans carlistas al Cunié, Garumbau y Colomé (masies de l'extrem oest del terme de Taradell) bet aquí que ja la tingerem enraigada. Es de advertir que al dematí abian passat una gran partida de carlins des de Taradell a Centellas, que no se si y arribaren uns 2 mil, digueren però que quedaren altres forsas a Taradell, que al tení notíssia de la surtida de la Columna de Vich surtiren

*La Creu del Carlí. A terra a l'esquerra, s'endevina
un dels clots mítics, descrits al treball
(Foto A. Pladevall)*

y se possessionaren del sarrat de Monrodon y Pla de Tarradas y algunas forsas esparramadas per aquells plans aball; als primers tiros y antes, sabedós que pujaba la Columna, los que abian passat al dematí per lo camí de l'Amat pasaren per est poble y se anaban detenin a la Quadrada, bet aquí lo meu desasosiego: tiros de tots aquells rededors, del Colomé, Serra d'en Torra, al Coll, al sobre de les casas de l'Aguilar y Casanobas (masies de Balenyà properes a Tona) y habia una bateria y los enbiaba granadas, perquè pujà una partida de Caballeria carlista de la part dels Hostalets cap a la Casa de Montaña y per això pujà quasi tota aquella columna a fins a dita casa, però la caballaria de dita columna se estrabià y vingué de camí a est poble, fins a la Creu del Camp roig y allí se detingué, y agué un rato de gran sosobra dient que venia la tropa embestint al carlistas que ja se retiraren de la Quadrada y en aquell moment estabam ab mon cuñat Clot al cantó de Cal Nero y sentim passar per sobre nosaltres un gran ruido, com que fos un gran bufarut, acompanyat de com que fos uns cascabels sers y al momen sentim un gran estruendo: dic jo, «això es que ha passat una granada y que no ha reventat mol lluny». Diu: «no pot se». Dic jo: «ha de aber reventat per aquí al nostre camp o a las primeras casas», y, en efecte, abia esplotat al detras de la primera que's diu de Salvador Blancafort (a) Sandvichw y mon fill Jaume trobà junt ab un altre, trobaren dos cascos com tota la mà y al cap de tres o quatre días trobaren quasi la mitat entera dos sentas passas llun y al nostra camp quasi a mig lloc i aquella caballeria se estigué a la Creu del Cam rox mitja ora, son jefe embià recado perquè y anàs lo Ajuntamen, y anaren y se comprengué se abian estrabiats se retiraren a Tona; y la altra par de la columna se estengué tots per aquell planu del Colomé, Garumbau, Conié, Pla de Vinyaclosa y desallotgen a los Carlins de per tot, arribaren asta tocar Taradell y també se'n tornaren a Tona, que y passaren dos nits, que ben palat o dexaren, molts casas desoladas, però no mataran a ninguna persona, de pasada al Colomé s'en portaren lo amo perquè lo trobaren sol, pues tots los demés homes abían fugit, y com era día de batre estaban fen la beguda de las quatre, trobaren la taula probeida y al matex tems abian tirat una descarga a la tropa pensaran abia surtit de dintra y se incomodaren y per axò lo portaren pres a Tona, y gran sort de bonas personas, que no ho merexia, lo dexaren libre, y si se li agués preguntat qui tenia culpa, de sert no auria asertat á respondre sinó dien mil deprecacions contra las tropas, com las mebas orellas se ó escoltaren lo endamà a la tarda, dien que eran uns lladres, uns asesinos, que en comptas de aquietà ells eran los qui alborotavan, que abiat se'ls tindria de axecar sometent, que axò no se podia aguantar y tantas cosas per lo estil.

Es de adbertí que colocaren una bateria de dos o tres canons de càrrega, uns que's deien Crups y arribaren quatre o cinc granadas a Seva una prop dels Sors, altra al camp sobre la Font o de Can Sendric, que guardo el tros y una que no esplotà a la orta de Monmany de la Font del Vern, benian de una ora llarga de distància, ab tanta fressa, remanamen, tiros, unas 25 granadas; y agué un carlista mort als pins de Capdeball del Pla de Terradas desde la Serra d'en Torra, que s'hi destacà una part de la columna; los carlistas pasaban tots desbandats, fugin, però per això no pujaran no aquí dal al bolem, y no se detingueren a fins a Sant Ilari, serían 3 ó 4 mil. Las tropas se reuniren com e dit, lo General mandà a est pople se y portaren mil racions de pa y mil grans cada racció són tres masorons que 8 fan quartera la de pa 21 unsa, ab molt treball lo andemà, dia 24, si portaren 20 quarteras d'ordi, però al tornat lo Regidor encarregat tornà ab un altre ofisi repetin la matexa, ansenant munta y a mes 15 bagatges, y res se acomplí...» (*Crònica* J. Camps, pàgs. 114-115).

EPÍLEG

Per cloure aquestes ratlles subratllem que segons es desprèn de l'anterior narració i del que explica encara la gent de Seva i del rodal, la mort del caporal carlí Fernando Lanzuela no tingué en lloc cap acte heroic ni acció bèl·lica, sinó només en el que se'n pot dir «acte de servei». Amb l'erecció d'aquest monument, els carlins de Seva i de la comarca volgueren remarcar o honorar tots els carlins morts en la guerra.

Fou en cert sentit una rèplica al monument i a la Creu de Collformic, aixecada a les víctimes fetes pels carlins. Tant a la festa d'inauguració, com en altres trobades de carlins fetes en el dit Pla, fins entrada la dècada dels anys trenta, es feien actes d'afirmació carlina i trobades plenament polítiques. La festa de la inauguració tingué lloc el diumenge 26 de març de 1911. Fou un dia d'aigua i neu, però s'aplegaren a Seva més de 500 carlins, entre ells grups amb banderes, cornetes i tambors de Barcelona i de Sants. Es celebrà missa a Seva, després beneí el monument el guardià dels franciscans del Remei de Vic, i, a la tarda, a la plaça de Seva hi hagué un acte polític amb discursos i cants patriòtics («El Norte Catalán», any XXVI, núm. 1.269, Vic 1 abril 1911).

Durant la guerra civil la creu fou treta, però no malmesa. Els veïns del rodal es cuidaren d'amagar-la i de reposar-la tot seguit, i se'ns ha dit que durant la guerra civil les creus marcades a terra «apareixien» més que mai.

Val la pena visitar el Pla de Terrades, tant si es simpatitza amb les carlins com si no, perquè és un lloc bonic, d'amples horitzons i d'accés fàcil.